

KERÉKGYÁRTÓ GYÖRGY

Egy III. osztályú ispion jelentései

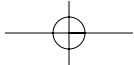
II.

EGY ILLATOS HÁRS TÖVÉBEN

Niklai Dorothea szénaillatú nyárban lett Verancsics Fideliusé. Az őt köszöntő bál után egy héttel, amelyen ők ketten egymásba gabalyodó lélekkel bilentették klavírra a Mozart-féle kettős szonátát, az ifjú delnő úgy döntött, zsúrt ad a városi kisasszonyok barátságát megnyerendő, s hogy a multság teljes legyen, néhány látszatóból meghívandó ifjúval egyetemben üzen a tudósért is. A szolga azonban kurta és elutasító levelet hozott, melyben a légkörkutató átlátszóan mentette magát. Verancsics azt az éjet a toronyban töltötte, hajnalhasadtáig ütögette ostoba fejét a korlát sarkába, Dorothea kisasszony pedig a levelet összetépvé szobájába futott, az ágyra vetette magát, és arcát a párnába fúrva sikoltozta ördögök, lápi boszorkányok és szépasszonyok titkos nevét, akiket a tapintatlan és szégyentelen férfi elragadására kívánt előszólitani erdők, mezők és mocsarak zugaiból.

Egy hónap telt el, az ősz hordta be elhullajtott lim-lomját az utcákra, amikor a gyötrődő Niklai Dorothea elhatározásra jutott. Nevelőanyja kérlelte reggelente, egyék, legalább néhány falatot vegyen magához, ám ő távol tartotta magától az étket egészen addig, míg a kikoplalt tekintet mögötti csarnokokban visszhangozni nem kezdett a gondolat: csak azért is. A hét szombatjára teadélután szervezett a házba, amelyre ismét az ifjú leányokat és urakat is invitálta. Verancsics Fidelius – aki akkor már napok óta csak ímmel-ámmal harapott bele a szalonnába, akinek a bor sem esett jól, és aki már az égre sem pillantott föl, hogy ott hamar kikeresse a Kisgöncölt, amely addigra már csupán öt csodálatos női szeplő odafönti, fényes tükörképének tetszett neki – ugyanolyan meghívót kapott, mint bárki más. A tudós boldogságtól reszkető kézzel vette át a levelet, és cirkalmas kézírással üzenté meg a választ: ott lesz, ott lesz, persze, hogy ott lesz. Fenekedett örömében lehúzódt a Fehér Ökörbe, ahol ritka vendégnek számított; ott Waltherr György uram pálinkájától tálto erőre kapott, mint a nyeszlett gebe a sárkány istállójában, de az az erő csak addig tartott, míg a toronyra, ahová az éjjel imbolygó léptekkel még fölkapaszkodott elaludni, rá nem hullott az első éjjeli köd. Verancsics Fidelius jéghideg hajnalban, páncélna fagyott inggel ébredt, a láb már délután leverte őt a lábáról. Egy árva garasa sem volt, hogy orvost hívasson, a nyáron gyűjtött füvek keverékéből készített főzetet magának, de a szombati napot ugyanúgy lábban fetrengve, a köhögéstől a kutyákkal versenyt ugatva töltötte, akár az előzőeket.

Dorothea kisasszony arcát az est közepén, midőn az ajtónálló a távozó vendégeket kezdte bejelenteni, harag öntötte el, a zongorához már nem ült le, és

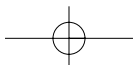

oktalan csapkodásával meglökött egy szolgát, aki édes likőröket egyensúlyozott ezüst tálcán.

Czindery uram Márton-napi bálján találkoztak ismét, ahol is Dorothea kisasszony már nem volt hajlandó fölvenni Verancsics Fideliust a táncrendjébe. A póru jár ifjú más hölgytől kérte a valczereket, ám a harmadik menuettnél nem bírta magát tovább, táncosát Niklai kisasszony közelébe vezette, és odasúgta neki: megkapta az üzenetemet? Hogyan is kapta volna! A koldus gyerek, akit az utcáról intett oda magához, és akinek a reszketeg kézzel a levelet odaadta, a toronyból leérve háromszor keresztet vetett, és a kapott pénzzel együtt messzire szaladt, hogy a betegségnek még a neve is távol kerüljön tőle. Olvasni nem tudott, a levelet galacsinná gyúrva az utca közepén hömpölygő hűgyszagú mocsokba hajította. Dorothea tehát ennyit sziszegett vissza: nem akarom a házukban látni önt.

Keserves tél köszöntött a mókusemberre. Attól fogva hiába kért engedélyt visitatióra, hiába küldött levelet, a Koháry-ház kapuja nem nyílt meg többé előtte. Tavaszra úgy lesoványodott, akár a kóbor kutyák, megfigyelései pontatlanok, jegyzetei kuszák lettek. Reggelente azt figyelte, a bodros lehelettel együtt kiszáll-e belőle a lélek? Nem szállt, mint ahogy Niklai Dorotheát sem hagyta el, aki pedig Szent Mártontól Szent Balázs napjáig feküdt ágyban zokogva könyörögve éjjelente a párnán keresztül a teremtő Istenhez, bocsássa meg neki, hogy Fideliust átkozva átkot mondott önmagára is, egyszersmind valamennyi tiszta szerelemre a világon.

Nyár volt már, amikor a toronyban gubbasztó ifjú Verancsics eget és földet váltva kémelve meglátta a Koháryné és Dorotheát szállító könnyű kocsit az akkor még virágzó liget felé kanyarodni. Nem volt eszénél, ok és magyarázat nélkül indult gyalogszerrel a városfalon túlra. Maga is meglepődött, hogy ott, ahol ma a gróf a báró vérét ontotta, a két ló kikötve legelészett, a kocsis a kerék tövében bóbiskolt, Koháryné és gyámleánya pedig a fasor mellett sétált. A légkör tudósa torkában dobogó szívvel vetette magát a fűbe, hasalva várta, hogy valami történjék. Kis séta után az asszony arcát legyezgetve telepedett egy árnyat adó fa tövébe, s miközben Dorothea a rét sárga és lila virágait gyűjtötte csokorba, elszunynyadt ő is. A mókusember várt néhány percet, majd a fák közt előre óvakodva kivárta az alkalmas pillanatot, a leány felé vetette magát, hátulról átkarolta, másik kezével betapasztotta a száját. Kérem, ne sikítson!, suttogetta, s már vont a szájával a szépséget a fák mögé. A Niklai lány rúgkapált, vonaglott, mikor pedig a támadó uracs háttal fának támasztotta őt, s így megláthatta elrablóját, karmolni is hajlandó lett volna. Ne, kérem, ne!, nyögte Verancsics, mindkét karjával a fához szorította a szabadulni próbáló lányt, ajkát jobb híján ajkával forrasztotta be. Az áldozat még rúgott, még megharapta azokat az ajkakát, de heve már enyhült, szemét már lehunyta, hogy hagyja ereiben szétömleni a bódulat édes mérgét. Eztán két kézzel tépte a csillagász ruháját, aki közben derék küzdelemmel az alsószyonyákat és egyebeket igyekezett elhárítani az útból. Dorothea mezítelen lába egy illatos hárs tövében rúgott a horizontra, Fidelius úgy markolta hol haját, hol combját, mint aki a végtelenséget akarja átölelni rettegésében, hogy egymaga marad. Akkor is vér pettyezte ott a rétet.

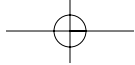

A RÖPPENTYŰJÁTÉK IGAZ

Húsvét előtt, különösen is a nagyhéten, nem rettegek annyira a feltámadástól, de most ősz van, hamarost ködöt hozó ősz, jelenti ki Róthkrepf Farkas császári térképész a Fehér Ökör komlókertjében, hová visszahúzódtak az események elől a társasággal. Tán csak nincs miért félnie?, kérdi kendőzött gúnyjal a chirurgus, aki közben piros bort tölt a kancsóból, s a topográfus kérdő tekintetét észbe véve hozzát teszi: tudom, a könnyű fehérek szezonja ez, de ezt kívántam, mit tehetnék? Róthkrepf uram szótalanul elfordítja a fejét, majd hűvösen azt kérdi: miért, kegyelmed nem fél attól, hogy örökké kell élni? Fertály uram nagyot nyel az ősz levéből, úgy jelenti ki: mint chirurgus, annyi mindent megfoltozok magam is, hátha van patikaorvosság nagyobb bajokra is. A térképész legyint: a lélekre varrna maga foltot? Fertály uram elmosolyodik: nem lehet akkora lik a maga lelkén, hogy az Isten arra ne találna foltot.

Rehák Ambrus uram szótlanul piszkálja az asztal végén a terítő sarkát, és sejti, ha most Szentjóni Sáska fiskális úr, akit csak odaevett a fészkes fene már megint, akár egy pillanatra is beleshetne homloka nyűvedt korckerítése mögé, rögvést látna olyasmit, amiért bitó jár. Jó Rehák uram ugyanis éppen e pillanatokban fogalmazza a *Magyar Gábrriel* számára „A Magyarország nevű Ábel megöletése” című cikkét, amelyben minden eddiginél hőbb hangot üt meg az Imperiummal szemben. Maga is pirul, amikor belegondol, mi volna, ha ez valóban megjelennék. Az ügyvéd valamit megsejt a gondolatok hömpölyéből, mert rákezd megint: az imént, midőn eltűnődtem, az a rettenetes látomány tárult elém, hogy Sándor Lipót főherceg röppentyűjáték készítése közben elveszejt drága életét. Összenéz a társaság, ilyet még gondolni is felségárusítás, de Rehák uram föltalálja magát: és azt nem gondolta ki kegyelmed, hogy a nádor előtte még memorandumban hirdeti ki, „több felvilágosodás és az ismeretek kibővítése a köznép számára semmi haszonnal nem jár”? Szentjóni Sáska bambán néz, Rehák uram pedig rögvést kivet az ütőlapot: sajnálhatja, mert azzal akár egyet is érthetett volna.

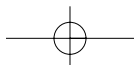
A kertbe most Chajághy Ferenc II. osztályú huszárcapitány óvakodik be, ki januárban sértetlenül tért meg Furnese mellől, hogy februárra leverje lábáról a betegség. Mára szétette elméjét a francuz kór, nagy ritkán szól, akkor is érthetetlen dolgokat. Most azt mondja: a röppentyűjáték igaz, mint az, hogy az ifjú Verancsics egyszer még esőt fog fakasztani, de annyi bizonyos, a nádor örülhet, hogy nem mindjárt a pálinkaszagú, veres seggű ördög viszi magával, merthogy ő tör majd pálcát a magyar jakobinusok fölött, és még csak meg sem mossa a kezét, ahogyan a Credóba keveredő Pilátus. Valamennyi pillantás az ügyvédre esik most, aki okos, akár a kígyó, éppen ezért úgy tesz, mint aki egyszerű, akár a galamb, sőt ártatlan, mint elküldött bárány a farkasok között. Ejh, kik azok a magyar jakobinusok?, kérdi. Részben, akik most klubistának mondják magukat, pöffent rá a makrapipára Chajághy kapitány. A szó torokra gunnyad, Szentjóni Sáska uram kénytelen igazítani egyet a dolmányán, mielőtt kimondja: bolond lukból bolond szél fú. Azzal kioldalog végre a komlókertből. A nap is kisüt kis időre.

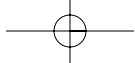

Ezalatt a Koháry-házban összefutott a kedv mint a forrni tett savanyú tej. A ház ura már odaát üldögél a szófán, és békésen böffentget bele a délutánba, Kohárynét azonban mintha darázs csípte volna meg. Nincs meg, jaj, nincs meg, sopánkodik az üzött cseléd, mire az asszony a méhserfőzőhöz fordul: hát magának mindegy, a gyámleánya él-e, hal-e? Egy süveg narancsot meg tudnék most enni, annyira kívánom a savas levit, feleli homályos tekintettel a férj, erre az asszony kifakad megint: lássa, magára ütött az a gyerek, magában sincs semmi rakonca. Hagyja már el, csuklik egyet Koháry, hát hol lehetne, ahol ne találánk meg úgyis? A nő ingerülten legyint, indulna bejárni újra a házat, ám letről kiáltozás hallik: megjött! Koháryné az ablakhoz siet, a félrekötött súlyos bársony takarásából látja, hogy gyámleánya Verancsics Fideliusszal az oldalán ér a kapu elé. A csillagász!, szakad föl belőle. A mókusember az én házamban?, kérdi férje. Adasson fel likőrt! Az asszony megvetően pillant urára, majd ruháját, szoknyáját alaposan eligazítva maga is helyet foglal egy öblös karosszékbén. A szolga egy perc múlva be is jelenti a kisasszonyt és a vendéget. Verancsics huszáros kackiával bokázik, főt hajt az úr és az asszony előtt, majd lázas szóval követel: engedje meg, Koháry uram, hogy közelben tartózkodó rokonok híján tisztelettel magam kérjem meg nevelt leánya kezét. Csönd telepszik a házra, Koháryné keze a szája előtt, hogy el ne sikítsa magát, a ház ura meglepetésében abbahagyja a csuklást, bőfögést. Dorothea édes hangja – creatio ex nihilo – végre valami ebben a hosszan lebegő semmiben: szeretem őt. S mint hogy felelet még mindig nem érkezik, megtoldja: Verancsics úr nem csupán szerelemből kér, egyszersmind férfiúi kötelességének is eleget tesz. Koháry uram gyanút fog, föláll, alaposan végigméri a légkörtudóst, megkerüli, majd egészen közel hajolva gyámleányához megkérdi: miről beszélsz? Dorothea rebegő pillákkal, de szelíd mosollyal lesüti szemét, közben feszes kis hasára teszi a kezét. Ebben a pillanatban lép be a szolga a tálcán egyensúlyozott likőrrel. Koháry ráüvölt: takarodj! Azzal Verancsicsához fordul: és takarodjék ön is! Ha eztán meglátom – akár utcán, akár a házam közelében –, lelövöm. Végeztem!

ARRÓL, ÉRTED, ARRÓL NEM BESZÉLÜNK

Nem merészelném ex cathedra kijelenteni, de bátorkodom arra következtetni, hogy koponyacsontját igyekezett megrepeszteni a szálkás faoszlop élén. Falhoz béklyózott rabok szokták így, ha már nem vágnak mást, csak a halált, mondom Guido atyának, ki az imént szaladt elibém segítségért, amint az alsóváros irányába kacskaringózó sikátorok felől erre kanyarodtam. Szótlanságát tapasztalván hozzáteszem: valóságos csoda, mennyi erő van az emberben. Az élethez vagy a halálhoz?, kérdi ő, én pedig egyszerűen felelem: mindkettőhöz. Az ifjú Verancsics vérbe fagyva fekszik előttünk tornya alatt kiterülve, akár a rosszul meglőtt vad haláltusája végén, ám emez itt még liheg, még akar élni. Szeretem, ó, szeretem, hebegi, közben hánykolódni kezd, csak az atya erős, mégis szelíd szorítása tudja megnyugtatni. Önkezeléssel próbálta saját kanócat elcsippenteni, jegyzi meg Sehy Márton, a kiváló, egyszersmind sótlan szabász, aki ügyes-bajos dolgait intézvéen látott

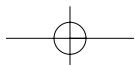

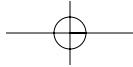

meg bennünket, s ugrott le a kocsiról. Azt mondja: ennek már nem küld meghívókarttyát a *communio sanctorum*. Szó sincs kézről, sokkal inkább fejről, azzal pedig úgysem lehet kanócot csippantani, rázza a fejét a jó pater Engelhardt Guido, és ezzel folytatja: *manente caritate et eius opere*, azaz hogy a szeretet és annak alkotása megmarad. Kegyelmed komolyan hiszi, hogy a jóságos Isten veszni hagy-na egy ilyen marhát, csak mert szerelmi örületbe esett? Egyetértek, szól közbe a mindig szappanszagú Protasovits Pál, aki a Lichtenberg-féle kávéháztól érkezvén lett figyelmes ránk, és kifejti: a *visio beatifica* az olyannak is kijár, aki azt sem tudja, a ló merről rüg, merről harap. Elég, ha nagybátyámat említem, aki kéjesen vihog, ha a *prefatio* alatt elszellenti magát, de azért tiszta bűnbánattal gyónja meg. Lesz *dies irae*, mondhatom bizonynyal, ellenkezik Sehy uram. A por visszatér a porba, ott pedig már nem bontunk champagne-t. Guido atya fitymálólag méri végig őt. Ugyan, kérem! De *novissimis* azt mondom, töltött káposztának mindenkor lennie kell.

Verancsics Fidelius megint fölnyög: Dorothea! Könyökre dolgozza magát, hátul lóg a feje, de a pater segítségére siet, így végre körül tudja hordozni tekintetét rajtunk. Csak annyi az egész, ameddig a fecske szárnya suhan egyet, esetleg kettőt, majd rögtön azt mondja a légkörtudós: hagyjanak meghalni! Meghaltál te ma már, fiam, látom én, próbálja nyugtatni Guido atya, de ha jó keresztény módjára Krisztus Urunk példáját követed, tudnod kell, hogy ideje van a feltámadásnak is. Talpra, Fidelius, ne mondjam kétszer! A vérrel együtt tűnjön el arcodról a szégyen is, hogy halni vágytál! Be is nyúl erős kezével a csillagász hóna alá. Hová megyünk?, kérdi az. Hozzám, a paplakba, feleli Guido atya szelíden, majd oda-súgja nekem: kegyelmed pedig vigyen hírt a Koháry-házba! Ha Isten eggyé akarja forrasztani a kettőt, hát nem tehetünk ellene semmit. S főleg, hogy nem kettő az, hanem egy az idők kezdetétől, mondom, mielőtt elindulnék. A pater – hóna alatt az ernyedt ifjú Verancsiccsal – elégedetten bólint. Értjük egymást, mondja, csak hasonlatképpen említem, manapság sokat elmélkedem a matematika hiábavalóságán, amit elsősorban is a Szentháromság támaszt alá. Mert miképpen is boldogulhatna a számok tudománya azzal a *sententiával*, hogy $3 = 1$?

A méhserfőző házában még ekkora a bál. Koháry András – nem úgy, mint ebéd után, midőn a meleg kacsacsontot cubákolva, fénylő szájjal, hetykén vetette oda felségének a szavakat – most fájós derekával mit sem törődve, előre görnyedve próbál belesni a kulcslyukon, közben olyan fehéren, mint a halál a képmutogató pingálmányán, édes szavakat igyekszik kierőlködni magából: Dorothea, drága virulmányom, én vagyok az, nem más, a jó öreg András bácsi. A bezárkózott lány azonban még annyit sem kiabál ki a korridorfolyósra, amennyit rendesen szokott, hogy: menjen el, onkel! Odabent sűrű a csönd, sűrű, mint egy kriptában, és ez az, ami a serfőzőt rémíti. Koháryné oldalt zokog, még a szolgálkat sem tudja kiküldeni, hogy négykézláb tapodjanak a kulcs után, mert az a *dacos* gyámleány a másik oldalra hajította, olyan isten pedig nincs, hogy a Koháry-házból valaki a borkereskedőékhez menjen át rimánkodni. Ebben a percben érkezem, csatos cipőm kopogását elnyeli a vastag szőnyeg. Verancsics Fidelius önmagát ajánlotta

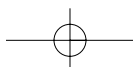

a halálnak, mondom, amint a szolga bejelent. Koháryné fölzokog, a férje nyögve fölegyenesedik, úgy kérdi: megtért a Teremtőhöz? Ha sikerre vitte volna, amit tervezett, inkább a kénköves pokol lenne most szálláshelye, mondom. Tehát él?, csillan föl Koháry András szeme, rázni kezdi a vállamat, mondja, Czédly uram, él? Bólintok, ezt az asszony is látja, mert megint fölsír, de örömeiben. A serfőző arca azonban alig egy pillanattal később megint elkomorul. Az ajtóhoz áll, hármat ráver, de akkorákat, hogy a korridorfolyosó ablakai beléremegnek, tán még az utcán is hallják, úgy kiált be a duzzogó kisasszonynak: hallod, te szégyentelen, a mókusember az életét adta miattad! Hogy mondhat ilyet, sóhajtja Koháryné a háta mögül, de több szóra már nincs szükség, az ajtó kivágódik, Niklai Ádám és Koháry Rozália egyetlen leánya egész testében reszketve áll ott: hogyan miattam, hát ki volt, aki elkergette? És olyan keservesen kezd zokogni, hogy az én szívem is összefacsarodik belé. Dühösen pillant rám, azt várom, toporzékolni fog, amikor azt hüppögi: tudja maga, mi jár a rossz hír hozójának, Möszejő Ansanté? A nevem Czédly Lőrincz, kisasszony, felelem, és biztosíthatom, nem vagyok rossz hír hozója: az ön szerelme él, a jó pater Guidónál vár magára. Dorothea erre az apjára vonja tekintetét. Amaz végre visszanyerte önuralmát, kajánul tárja szét a karját: kijöttél volna amúgy, virulmányom? Niklai Dorothea megindul a lépcső felé, de Koháry András most minden atyai tekintélyével kiált rá: megállj! A kétségbeesetten várakozó szolgálkra néz: ti fogassatok be! Azzal újra Dorotheához szól: csak nem képzeled, hogy odaengedlek egyedül, gyalog? Kis szünetet tart. Nem bánom, ha annyira akarod, legyetek egymáséi! De arról, érted, arról nem beszélünk a lakodalom előtt!

NE FUSS A NŐ UTÁN, MERT UTOLÉRED AZT!

Megmondom én, kérem, mi az igazi multság, emeli föl ujját Fertály Mihály chirurgus uram még mindig a komlókertben: az álarcosbál Pesten vagy Budán, bár megjegyzem, a pesti mindig vígabb először is a módos emberek száma, másodsor az egyetem miatt. Nos hát azt mondom, amice – s drezdai barátom ebben mellettem bólint –, a világon annyi szép nőt együtt máshol nem látni. Igaz, a phantasia-maszkok száma kicsiny, mivel az éppen nincs kötelezve, egy papírlapocska a kalpagon vagy a főkötőn már elég a metamorphosiszhoz. Az igazi vigalom mégis az, hogy bár a kardot csak kiteszik odakint véreink, a sarkantyúból nem engednek. Igazi színi hecc, ahogy a tüzes magyar táncok – különösképpen a kuferces – közben az éles vasak föltépik a szoknyák szegélyét, és átmetszik a női cipellőket. Nem feledem azt az estet, amelyen Schenstein udvari tanácsosné bokáját egy hetykén pörgő szathyrosz hasította ketté. Magam kötöttem azt a bokát. Még soha nem volt a csizmámon sarkantyú, veti közbe Waltherr György uram. Az csak jó, bólint a chirurgus, hát ki szereti azt, ha a töltött lúd sarkantyúpengéssel érkezik az asztalra? A hajdúk tán még kardot is rántának.

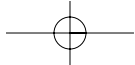
Pater Engelhardt Guido ezalatt zamatos, vastagfekete keserűlikőrt kínál körbe, mit egy Bécsből átutazó, Zwack nevű udvari doctor hagyott nála ráadásképpen,

cserébe a szállásért és az alapos lelki beszélgetésért. Whalterr György uram még kocsira szállás előtt érte el az utazót a paplak udvarán, mivel az Ökörben az éjjel már nem akadt hely, de a doctor a recepturáról szólni nem kívánt. Azt ugyan könnyedén ígérte, hogy ha József császár áldásával gyártásba kezd, fölvesz nagyobb rendelést. Ám megmondtam: nem márványból rakott, fényes kupolás civitas a miénk, van, ahonnan nézve varjófészek, rókalyuk. Whalterr uram azóta is a lapját tiporja, ha eszébe jut, hogy a likőrből nincs több nálunk, csak annyi, amennyit az atya őriz abban a palackban. Azt issza most Koháryékkal, a könnyes tekintetű Dorotheával, a bepólyált fejű, fájdalmában és boldogságában is nyögdecsező Verancsics Fideliusszal és velem, a csatos cipős piperkőccel. Én pedig a hév ifjú párra vetvén tekintetem azt mondom magamban, így hát magamnak: mivelhogy a physisz – amelyet ha szoborba faragnánk, szívre tett ballal, ámde nyakszegő szablyával a jobb-ban állna mögöttünk – gyakorta túláradt, én sokat szerettem, aminek summája az, hogy egyet sem szerettem. Vagy mégis? Mostanában gyakorta jut eszembe atyai nagybátyám, Czédly Jeromos, ki Krisztus Urunk után – aki pedig arra okított, szeressük egymást, ahogyan Ő szeret bennünket – rögtön a legfontosabb tanítást bízta rám, amikor emígy intett: ne fuss a nő után, mert utoléred azt! Nem hallgattam a szavára. Bocsásson meg ezért az örök Isten, vezessen haza, és ültessen csöndes szalon békés szófájára!

Poharazgatás közben Niklai Dorothea észrevétlen hajol fülemhez: tudom az ephesوسي Hérakleitosz titkát. S mint hogy kérdőn nézek vissza barna szemébe, azonmód meg is felel: és gyermekeket hagynak maguk után, hogy élet mindig újra legyen. Nem bólintok, csak elmosolyintom magam, s megemelem a keserűlikört. Dorothea úgy szökken föl boldogságában, mint az erdőn futó őz.

Napfény fut át a szerelmesek arcán, és napfény fut át a városon, a paplak úgy ragyog, mint a kemencéből kivett kalács. Koháry uram a kocsira segíti gyámleányát, maga mellé ül, és szorít helyet legkívül a darvadozó Verancsics Fideliusnak is. A kocsis bajszát pödri, csak aztán csap a lovak közé; nem kell mondani semmit se lónak, se hajtónak, a szerkezet akképp fordul Czindery Márton háza elé, mint ha a megújuló szellő segítené oda. Bíró uram meglepődik, mikor a hajdú jelenti, a méhserfőző kér bebocsáttatást: olyan jól üldögélt most Gabbata ölében csak úgy, elernyedve, ahogy a munkája végzett Pilátust képzelet nagypéntek estéjén. Czindery uram kedveli az ilyen pillanatokat, édes melancholia önti el ott, egyszer még egy pásztori idill első néhány sorát is megszerkesztette fejben, noha, nem titok, sosem volt készsége a metrum. Az elébb pedig azon tűnődött, Márton napján a multság kedvéért egy tucat csepűrágót hozat, hogy azok faunak öltözve incselkedjenek az elsőbálos leányokból verbuvált, éppen ezért halálra vált nymphákkal. Szinte látta maga előtt rémült évődésüket a zöld szalonban berendezett hellén tájon. Morózusan tekint most föl a bíró, de az ifjak közt pávásan billegő Koháry és a nyomukban mosolyogva pillogó atya láttán kedve megenyhül, előre fordul, úgy várja, mi történik? A serfőző bokázik: van szerencsém bejelenteni, bíró uram, hogy gyámleányom még Márton-nap előtt egybekél az ifjú Verancsics Fideliusszal, pater Engelhardt Guido vasárnap kihirdeti a templomban. Az atya bólint, Czindery

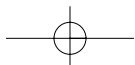

uram azonban elkomorul most. Krisztus Urunk is három napot várt, mire föltámadott, hová ez a nagy sietség, Koháry uram?, kérdi összevont szemöldökkel. Atyai kívánságom, hogy a frigy mielőbb meglegyen, feleli a serfőző, s mert érzi, kevés ez még, kettőt pislantva hozzát teszi: üzletem is így kívánja. Ezt ugyan senki nem érti, ő maga sem, de üzlet dolgába nem szokás beavatkozni. A bíró azonban köti az ebet a karóhoz: a Márton-nap fényét kívánja kegyelmed vékával beborítani? Gyámleányom menyegzője kegyelmednek véka?, emeli meg a szavát Koháry, mire Czindery uram is érzi, messzire vetette a buzogányt, de azért – ha vékony hangon is, ha óvatosan is – ellenkezik: Márton-nap előtt nem szokás az ünnepség ebben a városban. Fél tucat hordó kiváló méhser illeti a Márton-nap vendégeit, gratis, nyögi ki Koháry, de mintha a köszvényét paskolná valaki jókora furkóval. Czindery Márton bíró uram tekintete kifényesedik, karját kitárja, úgy kiáltja: ezer áldás szálljon az ifjú párra!

AZ ÁNGLUS VADÁSZJELENET ALATT

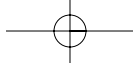
Emlékezetes szerelményem csak egy volt: midőn Debrecenbe menet az úti csárdában nem gyömöszkölttem meg a kövér kocsmárosné gyertyakanóc lányát, kit bár Veronikának hívott az anyja meg a csapkodós tenyerű borozó vendégek, én a Constanza névvel illettem a magam titkos keresztségében, amelyet egy kupa édes fehér fölött végeztem el sietősen és halkán. Máskülönből nem volt ritka, hogy az efféle leánykát – olykor magát a csaplárosnét – elfektettem bérelt ágyamon, vagy ha az nem jutott, odakint a szénában, az ólak végénél. Elég volt belépni a csárdába, rizsposros parókám és csatos cipőm tiszteletet parancsolt, beretvált képentől pedig szédültek a lánykák, lesütötték pilláikat, olykor még egy-egy kancsót is eltörtek pironkodásukban. A kocsmárosnék ilyenkor seprővel, bottal suhintottak utánuk, de csak hogy útban ne legyenek, hogy ők maguk illegethessék polcolt bögyüket előttem. Eztán már csupán ráadás volt nekik, ha a pugyilláris is előkerült, abból pedig jó pénz hullott az asztalra.

Sok hordó bort megittam, sok jó dohányt elszívtam, mire megértettem, jobban szeretem az egyszerű polgárlányt vagy a pórt szalmára vonni, mint az úri delnököt betaszajtani a selyempaplan alá. Ennek oka pedig nem más, mint egy bizonyos Márti, Rebeka nővérem szolgálója, ki meglátván – anno – az ifjú tekintetemben föllobbanó vágyat, gyakorta incselkedett velem. Csukja be a száját az úrfi, még belételepszik a légy, aztán akkora kukacok nőnek belőle, mint az ujjam, mondta nevetve, meg is legyintett a kendővel, és mutatta, mutatta azt az édesen karcú ujját, a következő pillanatban pedig almát dugott a szájamba, és én veres füllel, lógó orral, tehetetlen haraggal harsogtattam a csordulós levű gyümölcs falatját akkor még ép harminckét fogam zúzóalmán, úgy oldalogtam ki a bódító illatokkal teli konyhából, amelyek közé Mártié is vegyült. Egy februári éjjelen két kezemet végre csillapult ágyékomra szorítva, a holdra kibámulva határozottam el, hogy Márti lesz a feleségem. Amikor tehát atyám kérlelhetetlenül közölte, mennyasszonyt választott nekem, aki nem más, mint üzlettársa, a gabonakereskedelem-

mel nagyban foglalkozó Dormán Miklós Alíz nevű leánya, az első pillanatban pontosan azt vettem észbe, amit Verancsics Fidelius megtett kidobása napján: hogy agyvelőmet szobám kék tapétás falán loccsantom széjjel pontosan a pompás méneket és kopókat fölvonultató ánglus vadászjelenet alatt. Tán angyal fogta a vállamat, tán az oltár elé is az vezetett, aztán meg abba az új házba, amelyet atyám vásárolt boldogságunkra. Dormán Alízzal elháltam a nászt, de Mártit öleltem, az ő szőke hajába fúrtam arcomat, az ő kerek vállába kapaszkodtam, az ő hasát markoltam és haraptam kakasszóig azon az éjjelen. Nem csak az üzlet foglalt el, amelyet atyám felnőtté válásom jeleként rám bízott: ha tehettem, kerültem a szülői házat, hogy ne lássam Márti mosolygós barna szemét, és ne érezzem bőre illatát, amelyet még az egykori szobám ánglus vadászjelenetén csaholó kopóknál is előbb és biztosabban ismertem föl akár párás hajnalban, akár szembeszélben. Nem bocsátotta meg nekem a végtelenül jóságos Isten, hogy tüdőkörságban meghalt feleségemet eltemetve könnyű lett a lelkem, akár a bűn. Bécsben varratott új öltözetemet vettem magamra, parókámat különös körültekintéssel rizsporoztattam, arcomra francúz illatvizeket pacsmagoltam – készülődtem, akár a menyasszony. Fussatok elméből, gyáva gondolatok!, horkantam föl, midőn a finoman csiszolt tükörbe pillantva atyám konok tekintetét láttam, és jó anyám szégyenében lesütött pilláit. A Márti, de mégis csak egy szolgáló!, hallottam a hangját a tükörből. Nem, szóltam higgadtam anyám mögül előlépve ott, szemben magammal, új a stratagémám: odamegyek és győzök. Este ajkam már Márti telt ajakán nyugszik olyan hévvel, amelyet Schreibkalender nem jegyez. Nem szégyeltem atyám előtt tiszta szívből zokogni, midőn a gyászos képpel állókat – köztük váratlan vendégségre érkezett unokahúgomat – faggattam: hol van Mártika, hol?, s felelt a menyecske: szegény Lőrincz bácsi!... hát el van temetve. Átkozott tüdővész!

Az én szerelmetes Constanzám olyan volt anyja mellett, mint Phosphorus Luna ragyogásával szemben, nekem mégis ő tündökölt szebben. A csaplárné, akár egy pödört bajszú óbester, rendíthetetlenül vezényelte a kocsmát, hol a kármentő mögül, hol a konyhában, hol az asztalok között, mialatt arra is akadt gondja, hogy jókora farát oda-odadergelje egy-egy kocsonyás szemű hajdú vagy a kacsasülttől fénylő ujjú utazó képihez, kik erre megmámorosodva üvöltöttek föl: még egy kancsóval! Az én drága Constanzám, akit oly fehér és vékony bőrrel ajándékozott meg az ég, hogy nem kétséges, a lány kánikulai etéziák is átfújnak rajta, ezalatt csak hordta a lopóval a jó bort a pincéből. Ahogy asztalom mellé ért, s telecsordította kupámat, elhatároztam: visszautasítom bármi áron, én fogom óvni törékeny testét és esendő lelkét. Lesett rám, mintha véletlenül, de láttam, szeme forrongó bogarában már ott lüktetett a kíváncsi vágy. Nem sokkal éjfél után ébredtem arra, hogy átizzadt, ámde kellemes illatú hálóruhájában ott ül ágyam végében – vacogott, fogai össze-összekoccantak, mint az egymás mellé akasztottak bokája. Rákanyarítottam a takaró másik végét, percekig ültünk szótlanul. S hogy végre didergése fölengedett, lerántottam róla az óvó szegélyt, jelezvén: ideje van a távozásnak. Hirtelen vetette rám magát, apró ajkával a nyakam, a fülem csókolgatta, hálóruhája fölcsúszott, feszes kis hasát hozzám szorította, hideg kezével meg

az én hálóöltözetemet igyekezett leszaggatni. Arcához kapott, de nem sírt, amikor csattanósan arcul ütöttem. Először is jegyezd meg: az olyanokat, mint én, mindig kerüld el, mondtam neki suttogva, mégis keményen, aztán elengedtem: és most menj békével! Reggel olyan volt ő az anyja mellett, mint a fölkelő nap korongja az odakint felejtett hold sápadt sarlójával szemben: pörgött az asztalom körül, kávét hozott, friss cipócskát, sajtot, vaját és mézet, táncolt, mint az angyalok, amikor gyermek születik. Az anyja alaposan végigmért, és a kávé csuprot elhordván hozzám hajolt: jobb, ha most gyorsan távozik az úr.

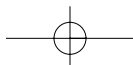
Gyakorta gondolom, hálás lehetek atyámnak, hogy lelkét olyan hamar visszaadta a Teremtőnek. A bécsi és lipcsei egyetemi évek alatt barátaimat tekintve, kik hajthatatlanul ismételtették atyjuk nézeteit, mintha az a maguké volna, de még orrukat is úgy fújták, fejüket is úgy tartották, járásukat is úgy alakították, ahogyan nemzőjük, megértettem: ez legfontosabb örökségem. Én azzá nőhettem, akivé lennem kellett, nem atyám arcának bizonytalan kézzel s mindenek előtt rosszul megrajzolt másolta lettem.

Mindazonáltal atyám szemére mindig szomorú köd borult, ha nőt halványkék ruhában látott megjelenni. Anyám soha nem viselt halványkék ruhát.

BABONASÁG EZ, MINT A SZENGELLÉRI BORS

Atyám ott fenn!, a te ujjaid nyomták az emberi szívbe a szerelem édes törvényt! Te, aki a teremtésidet az ő boldogságokért teremtetted, és aki örülsz az ő örömeikben, kimondhatatlanul jó és mérték nélkül kegyes atyám ott fenn!

El vagy árulva, jó lyánka!, ugyé, elvesztetted a szívedet?, mondhatnánk Niklai Dorotheának, ki idylliumos elmerüléssel horgasztja tekintetét szerelmes Fideliusa gesztenyebarna hajzatába. Az ifjú kebelébe rejtene orcáját a legszívesebben, de állja a tekintet, főképp hogy érzi, Koháry uram oldalvást őt lesi, és bizonytal tudja, kész letaszajtani a kocsiról, ha mondott lángolása nem nyer egészen bizonyítást. A Fehér Ökör felé haladnak, ahol is a komlókertben ülő Fertály Mihály uram a zörgést hallván égre emeli a tekintetét, és azt mondja: micsoda szépség is volna mostan Mongolfier uram levegőégbeli hajóján, amelyet éppen tíz esztendeje mutatott be Párizsban a magasba emelkedni, s ama felsőbb országban kirándulást tenni! Én azt mondom, kérem, ember maradjon a földön, veti közbe Waltherr György uram, ahol közelebb a madár, ott közelebb a madárszar is, hát kell az? A nyughatatlan emberi elme mindig be kíván lesni a mindenség kárpitja mögé, erősködik a orvos. Aztán mondja a huszármiatyánkot, amikor látja, hogy amögött is csupán egy újabb kárpit van, leheli a fogadás ellentmondást nem tűróen. Fertály uram végigméri, úgy jelenti ki: mondhat akármit, én ma jegyet váltok a látományos tudományra, ezt elébb döntöttem el, mikor a jó bor és az áldott septembriusi nap miatt Liber atyánk, azazhogy Bakhus jelent meg előttem, aki azt mondotta, menjél te, és rólam el ne feledkezzél! Ezt én biztatásnak tekintem. Magát akár a lidérc is megnyomhatná minden éjjelen, hagyná, jön indulatba a kocsmárius. Babonaság ez, kérem, mint a szengelléri bors, mit a bolond pestiek és bu-

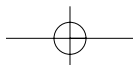

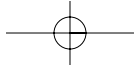
daiak hisznek, védekeznek Fertály uram, majd eltűnődik. Egyébként pedig igaza van, Waltherr uram, akad, aki jobb, ha otthon marad: nagynéném sopánkodó levélben számolt be, hogy egyik unokaöcsém tűket kezdett vizsgálni, s úgy véli, hasznos elkülöníteni a hájvarrót a bornyomózsákvarrótól. Nagy csodák vannak az ég alatt, én mondom.

Míg ezen élénk disputa folyik a kertben, Czindery Márton bíró uram eltűnődve áll a széles ablak mögött, aztán, hogy választ a fejében kergetőző két kérdésre nem talál, beleül Gabbata ölébe, hátha ott akad majd számára intuitio. Mert bíró uram, bizony, mélységes phylosophiai kérdésen töpreng, s most eszébe ötlük az a skót, aki két esztendeje három napig piszmogott az Ökörben, vagy ha éppen nem ott esett neki jól a méhser, odakint a ligetben, ahol poharazgatás közben különös lepkék után lesett. Kettő példányt fogtam ma, amelyeket könyvtáram munkái nem jeleznek, mutogatta boldogan szerzeményét, azzal sert nyújtott a tolmácsnak, akit máskülönben Győrött bérelt föl magának, s akinek e pillanatban duzzadt orra már úgy izzott, mint a pipaparázs. Szerencséje volt az úrnak, bölintott a bírónak, ki a Lichtenberg-féle kávéházban kívánta volna elütni a meleg délutáni időt vacsoráig. Nekem elhíheti, kérem, a szerencséének ehhez annyi a köze, mint a felöldi napsütésnek Brighton szikláihoz, felelte Sir Percy Mackellar. Mondhatom, Fortuna átkosabb találmánya az embernek, mint a kartácstöltet: ki se veri az ember szemét, mégse lát tőle semmit. Akkor hát legyen elég annyi, komorult el Czindery Márton, hogy holnap jó oka lesz az úrnak megint kimenni. Hja, kérem, legyintett a skót utazó, amint azt David Hume bátorzkodott megírni az emberi értelmet elemző tanulmányában, az ok úgy viszonyul az okozathoz, mint a szarvaspástétom a tizenkét mérőföldhöz: sehogy. Az az igazság, kérem, hogy tudatunk miatt csalatkozunk, mert az mindig látni akar valamit még akkor is, ha az nincs. Ki így, ki úgy, nekem például erről a kupáról szívesen eszembe jutna éppen ennyi ser, de mivel phylosophia dolgában kiművelt vagyok, jól tudom, csak vágyódó képzeletem játszódik, mert ez itt, sajnos, üres. És mutatta is a már-már kiszáradt kancsót. Na de nem éppen attól üres, hogy kegyelmed megitta?, képedt el a bíró. Nem, kérem, ezt csak kegyelmed tudata fontolgatja, somolygott a sir. Akkor hát annak sincs oka, hogy egyszer meg kell halnunk?, kerekedett el bíró uram szeme. Annak van a legkevésbé, a legjobb, ha iszik rá egyet, bölintott Sir Mackellar. Czindery Márton uram most azon járhatja az eszét, miféle tudomány sejtje a titkot, amiért egy napon szakadt a városra a látományos tudományok doctorának érkezése és az ifjú Niklai Dorothea menyegzőjének a híre.

Czindery uram elméjében a phylosophiai derivációk mellett ott forog Koháry András is, aki oly rafinériával adta elő neki a házasulás tervét, hogy ő már nemet nemigen mondhatott. Azt azonban a bíró sem tudja (honnan is tudhatná?), mi forog éppen e pillanatban a méhserkereskedő konok fejében. Rajta kívül nem sejtje azt senki, csak Isten meg én, és én – akasszanak bár oda, ahol Töreky gróf lógott volt írmagjával együtt – leírom: hogy kettőt szeret. Bizony, Koháry uram – hogy mikor is, azt fedje áldott homály! – egy dessau-i üzletre üritett áldomás borgőzös éjszakáján félig már az asztal alatt hallott egy különös könyvről, amelynek egy pá-

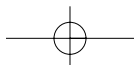
rizsi elégetéstől megmentett eredeti francia példányát maga a házigazda felesége őrizte féltő gondnal, és amelynek német fordításán akkor már dolgoztak a városban, vagy talán készen is voltak vele – Koháry uram ezt ma sem tudja fölidézni. Miközben a kövér házigazda ujjairól szopogatva a sült zsírt, fényes tekintettel bámult a gyertyafénybe, Wilhelmina asszony úgy emlegette a könyvet, amelynek címe *Émile ou de l'éducation* volt, mint az új világot a pusztába kiáltó szót. Micsoda ideák, mulatott a férj, az ördöggel cimborálnak ezek a párizsiak. Azzal fűszereset csuklott az asztal fölé. Mit beszél maga, Rousseau úr Genf város szülötte volt, ellenkezett Wilhelmina asszony. Az nekem mindegy, az én leányomból maga meg ne próbáljon természetes embert csinálni! Még azt akarja, hogy ott bégessen a birkákkal? Az asszony megrázta vékony szálú, szőke haját, keskeny arcát dacosan az égre fordította, majd a társasági illem minden szabályának eleget téve elköszönt, és pihenni távozott. Koháry András a discussióból sokat föl nem foghatott, a fejét rázta, hogy kihulljék belőle az az ezer táncos lidérc, amelyik egy nótára járta odabent, aztán meg, amint a zaj csöndesült, hogy Wilhelmina vonásai széthulljanak előtte. De nem hullottak azok. Hajnalban, amint a méhserfőző még részegen kocsi- ra ült, már másra sem tudott gondolni, csak Wilhelmina asszony csontos fehér vállára, amelyet akkor sem feledett, amikor annyi évvel később végre nőülésre adta a fejét. Azt hitte, a lakodalom tán enyhít a sóvárgáson, ám csak olaj volt az a tűzön. Az eljegyzésig eltelt években nemegyszer fordult meg Dessau és a mi városunk között, és tekervényes útjain mindig úgy hajtatta a lovakat, mintha a gonoszt akarná kikergetni a lelkéből. Maga se tudta, megkönnyebbedett-e, vagy még kormosabbra pörköldött a lelke, amikor hírért vette a dessau-i üzlettárs halálának. Három nap nem aludt, ügyeit mind elhagyta, hol a Fehér Ökörben, hol a Lichtenberg-féle kávéházban látták erősen düledezni. A harmadik napra aztán végre rászánta magát, pennát, kalamárist ragadott, és dagályos levélben megvallotta szerelmét az özvegy Wilhelminának. Aminthogy a reggeli postakocsi kifutott a scriptummal, megint búskomorságba esett, most meg azért, mert máris megcsalta édes, fekete asszonyát, ki alacsony termete ellenére is úgy tartotta rendben a szolgálokat, mint egy érces hangú komornyik. Az özvegy nem válaszolt a levélre, ami csak egy jó hónapig nyugtatta meg a méhserkereskedőt. Akkor – Bécsben járván – újra levelet küldött, de immár nem feledkezett el egy apró, mesterien metszett arany szelencét is küldeni mellé, mely igen alkalmas volt szépítőszertartására. Wilhelmina asszony újfent nem válaszolt, ami olyan dagályossá tette Koháry uram kedvét, hogy nem bírván magát tovább, minden különösebb üzleti ok nélkül Dessaubá hajtattott, és bezörgetett az özvegy házának ajtaján. Az inas fölhúzott szemöldökkel méricskélte a kései órán betolakodó hívatlan vendéget, az asszony pedig teát adatott föl a szalonba, és kimérten fogadta a méhserfőző forrongó szavait. Koháry uram nem állhatta többé, a csinos delnő vékony termete, óvatosan aláomló haja és melancholikusán bús pillantása vérbe borította tekintetét: az asszony elé vetette magát, térdét kulcsolta, bokáját gyömöszkölte, s haladt egyre följebb, mit a drága Wilhelmina nyűszítő rángatózással fogadott, sőt nem átalott néhányszor a már-már kivont pallosú uracs arcára csattintani, füle mögött karmolást ejte-

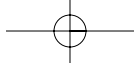

ni – de szája végül betapasztatott, s egy jókora, ránehezedő férfi béklyózta a további ellenkezésben. Koháry uram úgy ölelte, úgy ropogtatta azt a vékony, aetheri testet, mintha eltörni és fölfalni akarná. A méhserkereskedő hajnali kikocsizása után Wilhelmina azonnal a szekreterhez lépett, és onnantól fogva alig várta minden áldott napnak ajakpiros hajnalát, amikor újabb levelet kerekíthetett élete szerelmének, azon epistolákba rendszerint éji álmait is belészerkesztve, melyek kivétel nélkül az ő mérhetetlen erejű medvéjéről szóltak. A scriptumok gyűltek, a postakocsi sokszor négyet-ötöt vitt el egyszerre, Koháry uram pedig pironkodni kezdett ébenhajú asszonya előtt: titkolni nem lehetett, hogy az üzleti levelezésből kiszaglik néhány kölnivíz illatú papíros. Koháry uram akkor vásárolt bérletet Lichtenberg urammal: a levelek – szép summáért cserébe – rendre a kávéházba érkeztek, a méhserkereskedő ott olvasta el valamennyit a belső szeparében, majd a hímes szavaktól fölbuzdulva hosszasan biliárdozott Protasovits Pál urammal. Így hát bár havi több utat is tett a dessau házba (úgy űzve a lovakat, mint aki a halál elől menekül), Koháryné gyanakvása elaludt. A méhserfőző mégsem lehetett egészen boldog: ha megérkezett a távoli városba, már asszonya járt az eszében, s ahogy belépett saját házának ajtaján: Wilhelmina. Azóta is eme két zúzókö között őrlődik, s most, hogy gyámleányát lobogni látja egy férfi karjaiban, előnti a félelem Dorothea sorsa miatt.

A VÁROSBA ÉRKEZETT A FEKETE ASSZONY

Pater Engelhardt Guido most, hogy a fiataloknak – kik úgy kóstolgatják egymást és az új életet, akár a jó szilvából rotytantott marmeládót – ügyét helyrebillentette, felhős tekintettel pillant Szászváry sátra felé. Mert igaz, hogy bár jó pástorként nem hagyta a nyáját hiába farkassal riogatni, ő azért a templomi följegyzésekben olvasott arról a rebellióról, amelyet a templom északi falára, a sárkányt leölő Szent György freskója alá pingált kép okozott a városban. A harmadfélszáz évvel előbbi plébános az 1618-diki esztendőben – a reformátorok elleni ágálásban valahogy pénzt kaparván össze – úgy határozott, réműletes pictoriummal fenyegeti meg az ingadozni kísérő híveket: Bécsből füstöt hozatott, hogy a gonosz legyőztetését megmutató képmény alá még utolsó fenyegetésként odakanyarítsa a kénköves pokol ábrázolását. A pictor jól dolgozott, lobogtak a tüzek, torzult ábrázattal üvöltöttek kegyelemért a kárhozott lelkek a falon. Amint az állványzatot és a lepleket elbontották, a vasárnapi szentmisén a hívek úgy meredtek a freskóra, mint akik máris a feneketlen sötétség legmélyebb bugyraiban találták magukat. Hanem amint az ámulat elszállt, olyasmi történt a templomban, ami addig soha: a szent liturgia kellős közepén Dengeleghy Gáspár uram fölállt a padban, s mit sem törődve a deákus szavakkal, az édes anyanyelvén – miközben a padra csapott – elkurjantotta magát: hanem ez már több a soknál; a falra bökött. Erre aztán fölállt Wytéz Ferenc, majd Theöreök Demeter, hasonlóképpen a padra csaptak, és hasonlóképpen kurjantottak. Mire meg Raskay Péter uram is ekképpen tett, de megtoldotta még egy lázító fölkiáltással is: fogjuk meg! Azzal

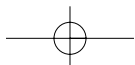

a nép megragadta, és kiráncigálta a piactérre az ájtatoskodó pictort. Ha a derék plébános nem lép közbe, tán föl is húzták volna az azóta villám csapta öreg tölgyre. Tudta azt mindenki, a föstő utcáról utcára, térről térre jár a városban, alig lép ki a Szarvasból (az állt akkoriban a Lichtenberg-féle kávéház helyén), már ott ül a Fehér Ökörben, közben szénnel mindenféle papírosokra húzgálja érthetetlen vonalait, de azt a legfurmányosabb elme sem tételezte volna, hogy latorságra készül. Pedig azt vitte véghez, és kis híja, hogy úgy nem járt, mint ama gonosztevő bal felől a Koponyahelyen; mert eladdig méregette, másolgatta árkusaira a derék polgárok arcmását, míg azok föl nem kerültek a pokolságos freskóra. Bizony, az egyik üstből Dengeleghy Gáspár torzult képe vereslett elő, a másikban Wytéz Ferenc fortyogott rettenetes kínban, a harmadikban Theöreök Demeter lángolt, akár azon bizonyos Johanna nevű francuz szűz és így tovább. Nem csoda hát, ha a városbeliek akasztottak volna. Végül aztán a hajdúkkal kellett rendet rakatni, de a pingálmány úgy maradt ott az északi falon, mint kard ütötte sebhely az arcon: ordított a bosszú után. Csak nyárig, míg a protestáló Töreky gróf katonái rajta nem ütöttek a városon, a templomi kincseket el nem rabolták, a freskókat meg be nem húzták vastag mésszel. A grófot végül Ferdinánd császár parancsára az azóta villám verte tölgyre húzták, írmagját kiirtották, birtokait az Illaberekycyk kapták, kiknek utolsó sarja a mai reggelen ólomnak futtatta a kakaskodó Kerekycy bárót, hogy hanyatlása után a harmatos pázsitra hullott rizsporos parókáján egy megfáradt, kövér őszi légy verjen tanyát.

Pedig a veszedelem – legalább is egyelőre – nem a sátras alkotmány felől érkezik, hanem – s ezt e megvert pillanatban a jó pater sem tudhatja még – a Lichtenberg-féle kávéház felől egy szolga pugyillárisnak hitvány, de tiszta kendőjében, amelyet kebelébe rejtve cipel át az utcán. A veszedelem nem más, mint két sor írás, amelyet maga Lichtenberg úr rótt a papírosra, s amelyet a nyakon legyintett szolgának lóhalálában kell átadnia az éppen haza érkező Koháry Andrásnak. A méhserfőző pénz vet a szolga kesztyűs tenyerébe, föltöri a pecsétet, s magában olvassa a scriptumot. Nője nem látja tekintetét összeugrani, pedig Koháry András örömet öklendene is akár, mint ifjú éveiben a bortól, úgy tekeri a gyomrát, amit megértett: egy fél órával ezelőtt a városba érkezett, és a Fehér Ökörben szobát bérelt ki a Fekete Asszony.

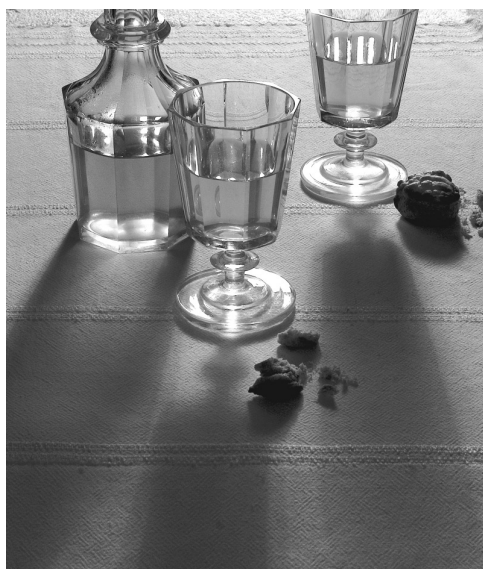
A színház Budán, amice, az még egy látományos tudomány, mondja Fertály Mihály a komlókertben, honnan nem indult még a mutatványos sátor felé, egyfelől mert nem ért mondandója végére, és a kupában is lötyög némi bor, másfelől mert látta odakint megállni az idegen hintót, sőt a lugas lécein át egy pillanatra az érkező asszonyt is, aki valóban talpig gyászt visel, mint a havas kerítésen törődötten megülő varjak. Mert a pesti színház kicsiny, sötétes és alkalmatlan, maga Podmaniczky báró méltóztatott elárulni nemrég is, itt új theatrum épül majd, folytatja a chirurgus, közben azt figyeli, mi történik odaát? Mivel nagy mozgást már nem állapíthat meg, hozzáteszi: csak egy társulat van, amely felváltva játszik Pesten és Budán nap nap után operát és színművet. Drezdai barátom a legjobb közepszerűek közé sorolja őket, de én már elégtételt méltóztatottam venni ezért egy

alapos ivászatban, amelyben ő maradt a padozat alatt. Abzug!, a budai Festungstheater, amelyet József császár rendelvényére maga Kempelen uram szabott a karmeliták templomából, van olyan pompás játszóhely, akár a drezdai, még ha kisebb is. A tíz garas-nyolc filléres belépti díj igen olcsó, a három forintos bérlet tíz alkalomra pedig valóban jutányos. És higgye meg, amice, fordul Róthkrepf Farkas császári térképész felé a chirurgus, mivel Waltherr uram az új vendég fogadására igyekezett, higgye meg, oly énekes, aki a *Varázsfuvola* basszushangjára itt van, a legjobb énekesek egyike. Azt mondja meg kegyelmed, veti közbe a térképész, milyen nyelven deklamálnak ezek a csepűrágók? Nyugodt lehet, amice, bólint Fertály uram, akkor nap, midőn Budán színművet adnak elő, Pesten magyarul játszanak. Bár igaz, a márciusi hónapban a Festungstheaterben anyanyelvünkön láttam ama Shakespeare nevű ánglius *Rómeó és Júliáját* Weisse úr átigazításában. Egyszóval mindenképp váltson jegyet, ha ideje engedi. Hogy én mit tehetek majdan, azt csak a Jósisten tudhatja, legfeljebb a chiromantista, aki a tenyérből mond jövőt, de ha úgy leszen, megteszem, feleli a térképész mértéktartóan. Ez a beszéd, emel poharat a chirurgus.

Az új vendég ezalatt piskótát hozatna föl, ám Waltherr uram tétova mozdulataira két vajas kiflit kér fekete kávéval. A vendéglős behúzza a nyakát, úgy mondja: ebédkor a toros káposzta bizonyult a legjobbnak, Fertály uram kétszer kért belőle. A jövevény tekintete nem szór szikrát, csak odacsap, mint a csikósostor, hogy Waltherr uram beléráng. A Fekete Asszony tehát vizet kér föl, elindul a lépcsőn, s míg kocsisa odakint a lovakkal ügködik, titokzatosan elvonul szobájába.

(Folytatjuk)

À la recherche...